

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат: мр Мирјана Гочанин

Тема: *Синтакса глаголских допуна у српском језику XVI и XVII века*

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовало комисију: Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду на седници одржаној 13. IX 2018. године.</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <ol style="list-style-type: none">
1. др Рада Стијовић, научни саветник за ужу научну област Српски језик и лингвистика, Институт за српски језик САНУ у Београду (од 25. II 2015);
2. др Александар Милановић, ванредни професор за ужу научну област Српски језик и лингвистика, Филолошки факултет Универзитета у Београду (од 14. III 2014);
3. др Исидора Бјелаковић, ванредни професор за ужу научну област Српски језик и лингвистика, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду (од 16. XI 2017);
4. др Милан Ајџановић, ванредни професор за ужу научну област Српски језик и лингвистика, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду (од 29. III 2018.).
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: мр Мирјана (Слободан) Гочанин</p> <p>2. Датум рођења, општина, република: 22. XII 1975, Краљево, Србија</p> <p>3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: Магистарску тезу под насловом <i>Антропониимија и патронимија Врњачке Бање 1904–1930. године</i> кандидаткиња је одбранила 4. X 2006. на Филозофском факултету у Новом Саду.</p> <p>4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: филолошке науке</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
<i>Синтакса глаголских допуна у српском језику XVI и XVII века</i>

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација *Синтакса глаголских допуна у српском језику XVI и XVII века* има 631 страницу компјутерски штампаног текста, представљеног у оквиру пет поглавља, којима претходе *Кључна документацијска информација* на српском и енглеском језику, *Резиме* на српском, енглеском, руском и немачком језику и *Садржај*. Дата докторска дисертација садржи следећа поглавља: *Увод*, *Речник глагола са допунама*, *Поступак декомпоновања предиката у РГД*, *Допунске клаузе у РГД* и *Закључна разматрања*. После *Закључних разматрања* наводе се *Извори* и *Коришћена и цитирана литература*. Поголавља су конципирана на следећи начин:

I. УВОД (1–52):

1. Тематски оквир (1); 1.1. Предмет и задатак истраживања (1–2); 1. 2. Теоријско-методолошки оквир истраживања (2–50); 1. 2. 1. Теоријски оквир истраживања (2); 1. 2. 1. 1. Допуна – појам и термин у лингвистичкој литератури (2–6); 1. 2. 1. 2. Рекцијска релација у оквиру синтагматског споја као допуне (6–11); 1. 2. 1. 3. О категорији глаголског рода, транзитивности, рекцији и валентности глагола у литератури (11–26); 1. 2. 1. 4. Различити типови допуне у литератури (26–50); 1. 2. 1. 4. 1. Објекат као допуна у литератури (26–33); 1. 2. 1. 4. 2. Инфинитив као допуна у литератури (33–39); 1. 2. 1. 4. 3. Клауза као допуна у литератури (40–50); 1. 2. 2. Методолошки оквир истраживања (50); 1. 3. Одређивање корпуса (50–52).

II. РЕЧНИК ГЛАГОЛА СА ДОПУНАМА (53–491):

2. 1. Рекцијски речници и речници валентности у лексикографској пракси и литератури (53–54); 2. 2. Напомене о РГД (односно о Речнику глагола са допунама) (54–55); 2. 3. Симболи, ознаке, скраћенице (55–56); 2. 4. Речник глагола са допунама (57–491).

III. ПОСТУПАК ДЕКОМПОНОВАЊА ПРЕДИКАТА У РГД (492–508).

IV. ДОПУНСКЕ КЛАУЗЕ У РГД (509–567).

V. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА (568–580).

ИЗВОРИ (581–614):

Попис исправа цитираних у РГД (582–589); Паштровске исправе (582–586); Црногорске исправе (586–589); Извори из РЈАЗУ у РГД (590–614).

КОРИШЋЕНА И ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА (615–631).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У Уводу (1–52) докторске дисертације Мирјана Гочанин најпре износи теоријски оквир истраживања, који обухвата (1) предмет и задатак истраживања, (2) теоријски и методолошки приступ датој проблематици и (3) корпус истраживања. Полазећи од чињенице да је предмет дисертације синтаксичко сагледавање статуса глаголских допуна у српском језику током XVI и XVII века и од начелног одређења глаголске допуне у морфосинтаксичком смислу као именске фразе у одговарајућој падежној форми, инфинитива или комплементне клаузе чија је употреба дефинисана лексичком семантиком глагола у функцији управне реченичне компоненте, кандидаткиња за основни циљ дисертације поставља израду речника глагола са допунама (РГД). Истичући комплексност проблематике која се третира, мр Гочанин напомиње да је потребно заћи у више лингвистичких области – задата тема је синтаксичка, предложени корпус спада у домен историје српског језика, а израда лексикона као главног циља рада усмерава је ка сфери лексикологије и лексикографије. Узимајући све ово у обзир, мр Гочанин најпре разматра појмовно и терминолошко одређење *допуне* у релевантној домаћој и иностраној литератури, затим сагледава рекцијску релацију у оквиру синтагматског споја као допуне, а потом излаже ставове наших и светских лингвиста о категорији глаголског рода, транзитивности, рекцији и валентности глагола. Значајан део посвећен је и прегледу литературе о различитим типовима допуне. У њој објекат бива третиран као: (1) вид допуне у облику слободног акузатива и варијантно генитива (прави, директни, изравни) и у слободној или предлошкој форми косих падежа изузимајући беспредлошки акузатив и генитив замењив акузативом (неправи, индиректни, неизравни) и (2) други реченични аргумент који ступа у непосредну рекцијску релацију са глаголом (уз прелазне глаголе везује се слободни акузатив (или слободни генитив), што репрезентује прави, типични или директни објекат; неправи, нетипични објекат остварује такође непосредан однос с глаголом, али употребом слободних и предлошких форми у косим падежима) и трећи реченични аргумент који реализује посредну рекцијску везу са глаголом (индиректни објекат). Напоменуто је да се инфинитиву у нашим граматикама најчешће приписује улога допуњавача фазних и модалних глагола, што потврђују поглавља о сложенем предикату. Са дијахронијског становишта гледано, инфинитив подразумева и поимање радње, а његова употребна вредност може се протезати од допуне управној речи до готово независног предиката. На представљање релевантног мишљења о комплементним клаузама у оквиру зависних реченичних структура у савременом српском језику надовезује се презентација у науци прихваћеног става о третирању допунске реченице у оквиру старосрпске зависне предикације наглашавајући да, с обзиром на врсту пропозитивног садржаја, реченични комплекс с допунском реченицом може припадати: (1) асертивном, (2) волунтативном и (3) дубитативном типу. Узевши у обзир тематику рада, примењује се структурални и компаративни метод лингвистичких истраживања. С једне стране, у лексикону се глаголске допуне приказују према њиховој структури (што омогућава позиционирање одговарајуће синтаксичке форме као комплементне јединице у синтаксичко-семантичком систему), а с друге стране, резултати у историјски усмереним истраживањима обично се упоређују и(ли) доводе у везу са онима у ранијем временском периоду и(ли) онима у савременом језику. У прилог томе сведочи и чињеница да се сваки глаголски одреднички чланак у РГД пореди са лексикографским сегментом за дати глагол у РЈАЗУ, о чему се доследно реферише у фуснотама. Такође, као један од успостављених критеријума за унос и обраду појединачног глагола у РГД, постављен је и следећи – да ли се дати глагол налази у *Речнику глагола са граматичким и лексичким допунама*. То указује на чињеницу да се кандидаткиња размишља о могућности да у будућем раду повеже презентовано стање

статуса глаголских допуна у XVI и XVII веку са оним представљеним у савременом српском језику.

Истраживање се спроводи на материјалу који припада: (1) реторичком дискурсу односно пословноправној писмености и (2) поетском дискурсу односно делима из сфере религиозности и белетристике. Корпус чине: (1) *Дубровачки ћирилски зборник (1520)* насловљен *Либро од мнозијех разлога*; (2) *Дјела Марина Држића*, и то: а) *Пјесни*, б) *Тирена*, в) *Новела од Станца*, г) *Венере и Адон*, д) *Дундо Мароје*, њ) *Џухо Кернета*, е) *Скуп*, ж) *Грижула*, з) *Трипче де Утолче*, и) *Аркулин*, ј) *Пјерин* и к) *Хекуба*; (3) *Љетопис црковни* Андрије Змајевића; (4) *Наук крстјански за народ словински* Матије Дивковића, (5) *Српски молитвеник (1512)*, (6) *Црногорске исправе* (из XVI и XVII века), (7) *Паштровске исправе* (из XVI и XVII века), (8) *Душанов законик* (са акцентом на преписе из XVI и XVII века: Барањски рукопис, Призренски рукопис, Ходошки рукопис, Шишатовачки рукопис, Раванички рукопис и Софијски рукопис) и (9) *Закон о рудницима*. Из изложеног се види да уводни део тезе садржи све неопходне елементе и сведочи о теоријско-методолошкој спремности кандидаткиње да реализује задато истраживање.

У оквиру другог поглавља – *Речник глагола са допунама (53–491)* даје се најпре преглед рекцијских речника и речника валентности у лексикографској пракси и литератури, а онда и напомене о РГД које прате начин представљања одреднице у лексикону и укључују следеће: (1) бележење одредничке лексеме у екавској и по могућству у (и)јекавској варијанти, (2) податак о глаголском виду, (3) дефиницију, (4) семантичке реализације, (5) примере као потврде, (6) фусноту која садржи податке из РЈАЗУ (који се може сматрати контролним извором будући да се наводе Држићеви, Дивковићеви и примери из Дубровачког зборника и из дела која нису део примарног корпуса). Важно је истаћи да се у списку Извора из РЈАЗУ налазе 254 скраћенице извора који се цитирају у тексту фуснота. Презентује се и формула која илуструје одговарајућу допуну. Кандидаткиња оправдано не наводи облик за 1. л. јд. презента, јер се у том временском периоду употребљавају и стари и нови облици, а потврде о датом облику не постоје за многе глаголе. Доследно се региструју негиране форме глагола, облици са морфемом *се*, декомпоновани предикат, конструкције са партиципским и рефлексивним пасивом. После бележења симбола, ознака и скраћеница, следи Речник глагола са допунама. Обрађено је 509 глагола (а дат је податак да радна верзија речника има 2000 страница и садржи 721 глагол; како обрада 212 глагола није упоређена са оним што стоји у речничком чланку РЈАЗУ, то су дати глаголи изостављени у коначној верзији рада). Уочава се да је кандидаткиња водила рачуна о томе да у речник унесе глаголе који су типични представници одређених семантичких класа, да наспрам глагола несвршеног вида (нпр. аванцати) да његов парњак свршеног вида (аванцати) како би указала на различит тип допуне или да у појединим случајевима, у зависности од тога шта нуди ексцерпирани материјал, наведе обиман одреднички чланак (тако је, нпр., за глагол *давати* забележено 16 различитих семантичких реализација са подреализацијама – у оквиру шеснаесте је чак 18 подреализација и све су декомпоновани предикати, а региструју се и 2 значења када се глагол појављује са морфемом *се*). У овом поглављу кандидаткиња даје темељан преглед рекцијског потенцијала 509 обрађених глагола, који може бити узор будуће лексикографске праксе у изради нарочито специјалних речника.

Треће поглавље односи се на поступак декомпоновања предиката у РГД (492–508). Ослањајући се на адекватну литературу о датом проблему, анализирају се глаголи: *аванцати*, *бити* (имајући у виду ограничење које се тиче примера, унесених у РГД, у односу на оне који су ексцерпирани), *бљустити*, *вадити*, *вазети*, *вид(ј)ети*, *водити*, *вратити*, *врћи*, *давати*, *дати* (само у конструкцији *дати разум(ј)ети*), *забити*,

задавати, задати, избијати, извести, издавати, имати, метати, носити, подложити, т(ј)ерати, х(о)т(ј)ети и чинити. За сваки глагол дат је одговарајући табеларни приказ. У овом поглављу кандидаткиња даје анализу 71 конструкције коју карактерише као декомпоновани предикат, што представља додатни квалитет овог речника и може служити као вредан допринос нашим лексикографским остварењима.

Четврто поглавље представљају допунске клаузе у РГД (509–567). Таксативно се наводе појединачни глаголи и типови клаузе (односно клауза) међу наведеним примерима у РГД. Тако се бележи да: (1) глагол **бојати се** у значењу *бринути се, страховати* има допуну у виду узрочне клаузе уведене везником *да*, а дати везник чини конструкцију са облицима презента, потенцијала и футура; (2) глагол **бранити** у значењу *не допуштати, не дозвољавати, ускраћивати нешто* има као комплемент номиналну допуну у облику датива и волунтативну клаузу; (3) глагол **бринути се** у значењу *бити у бризи, осећати тескобу* има допуну у виду узрочне клаузе уведене везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента, а у значењу у *стању бриге, тескобе, немира размишљати о нечему* има допуну у виду релативне клаузе са инкорпорираним антецедентом, која се уводи релативизатором *што* или (4) глагол **чудити се** у значењу *изненађивати се* допуњава се упитнозависном клаузом, уведеном везником *како*. Треба истаћи да треће и четврто поглавље нису били експлицитно назначени као посебни одељци у пријави докторске дисертације, али је темељно проучавање обрађеног материјала омогућило да се овим двама феноменима посвети посебна пажња.

Пето поглавље тиче се закључних раматрања (568–580). Мр Мирјана Гочанин износи резултате спроведених анализа и даје сопствене судове проистекле из аналитичког сагледавања унапред задате проблематике.

Извори (581–614) подразумевају: (1) навођење дела из којих је ексцерпирана грађа за даљу обраду, те њихових аутора (уколико их има) и (2) скраћенице, регистроване у РГД. Посебно се бележе појединачно *Паштровске* и *Црногорске исправе*, те извори из РЈАЗУ у РГД.

На крају је представљена обимна коришћена и цитирана литература (615–631), која упућује на добру обавештеност кандидаткиње о проблему који обрађује.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Мирјана Гочанин. О неким моделима глаголских допуна у српском језику (на примерима из XVI и XVII века). Под общим руководством М. Л. Ремнёвой (составители: О. В. Дедова, Е. В. Петрухина, Л. М. Захаров). *Труды и материалы. К юбилею декана Филологического факультета МГУ профессора Марины Леонтьевны Ремнёвой. III Международный научный симпозиум „Славянски јазики и културе в современном мире“* (23–26 мая 2016 года). Москва: Филологический факультет МГУ имени М. В. Ломоносова, 2016, 252–254.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Како синтакса глаголских допуна XVI и XVII века није била предмет опсежнијих студија у историји српскога језика, тако се, кроз сачињени Речник глагола са допунама (РГД), уочава уложени труд и настојање да се прегледно прикаже регистар допуњавача семантичког садржаја 509 глагола. Узевши у обзир да је РЈАЗУ једини завршени историјски лексикон тезаурусног типа на нашим просторима и имајући свест о томе да је потребно добијене резултате истраживања упоредити и повезати са неким другим, научно признатим и потврђеним резултатима, кандидаткиња свакој одредничкој глаголској лексеми приписује фусноту, која заправо представља сажет приказ речничког чланка за појединачни глагол као одређену лексичку јединицу у РЈАЗУ. Консултовањем одабране

лексичке и лексикографске литературе, те подразумеваним коришћењем већег броја речника различитог типа (РСАНУ, РМС, РСЈ, Скоковог Етимологијског рјечника, Матешајевог Фразеологијског рјечника, Речника дубровачког говора и др.) обиман ексцерпирани материјал кандидаткиња подвргава вишеструкој провери. Јасно се показује да *Речник* (РГД) није уобичајен лексикон глаголских допуна. Придајући посебан значај ставовима о изузетној важности значења лексеме у лексикографској науци, кандидаткиња том сегменту поклања нарочиту пажњу. Ако се узме у обзир број семантичких реализација у оквиру једног одредничког чланка и опис одговарајућих глаголских лексема, може се рећи да овај речник припада дескриптивним лексикографским остварењима, али га тема коју третира сврстава међу специјалне.

Опредељење да под глаголском допуном сматра готово сваки зависни члан рекцијске синтагме који попуњава семантички садржај одређеног глагола – управног члана (искључујући позицију субјекта), учинило је да кандидаткиња региструје бројне различите могућности. Ипак, основно полазиште темељи на два основна типа комплемената: (1) на објекту и (2) на адвербијалној допуни. На примеру глагола **мрз(ј)ети** у значењу *осећати мржњу* показује се да у негираној форми дати управни члан везује уз себе слободни акузатив у функцији директног објекта (*Да не би [...] закон мрзјели Јесукрстов – би та ствар (како жудијаху) у почетак свете вјере забрањена* (Змајевић 1: 227)), али може имати и допуну у облику акузатива са предлогом *на* у афирмативној и у негираној форми (*marzi* [5 [mr'zi v>] *na te* (Дубр. зб. 42), *ми имамо мрзјети на оно његово зло* (Дивковић 422) и *не имам [...] ни на кога мрзјети* (Дивковић 255). Забележени су и случајеви када глаголи **мрз(ј)ети** и **ненавидјети**, иначе семантички синонимни, стоје један поред другог и тада сваки глагол има своју допуну. Тако се **ненавид(ј)ети** попуњава обликом слободног акузатива, а **мрз(ј)ети** обликом акузатива са предлогом *на* (у примеру са поредбеном конструкцијом) (*имамо их ненавидјети* и *мрзјети не на њих него на оно њих зло и на гријех* (Дивковић 169) и *имамо их ненавидјети и мрзјети не на њих него на оно њих зло и на гријех* (Дивковић 169)). Уз глагол **ненавид(ј)ети** забележена је допунa у облику акузатива без предлога у афирмативној и у негираној форми. Наведена је и употреба словенског генитива. То потврђују следећи примери: *velamina io2e nenavidite* (Дубр. зб. 40), *nenavidi brata svoga* (Дубр. зб. 209), *nenavidite siona* (Срп. мол. 46), *nenavixete z10* (Срп. мол. 51), Г(осподи)н Бог [...] *ненавиди неправду* (Дивковић 140), *имамо их* [грешнике и непријатеље Божје] *ненавидјети* (Дивковић 169); *нитко никога неће ненавидити* (Дивковић 198); *вода воде не ненавиди* (Дивковић 254). На примеру глагола **извадити** показују се прилошке односно адвербијалне допуне. Како се значењем *извући (некога или нешто) из унутрашњости нечега*, може се претпоставити да би рекција овог глагола могла бити: *извадити кога / шта одакле (из чега)*, то се имплицира постојање директног објекта и адвербијалне допуне месног типа, што се и илуструје примерима: *да из морске пучине извадим злато* (Држић 308), Термутин преда дјетеце, именована Моизес [...] *будући га из воде извадили* (Змајевић 1: 57).

Употреба инфинитива као допуњавача семантичког садржаја потврђује се на примеру глагола **волети**. Будући да поменути глагол са семантиком волунтативности у обрађеном материјалу реализује компаративно значење *осећати већу склоност или приврженост према некоме или нечему, давати предност или преимућство некоме или нечему, радије чинити једно него друго*, то се и имплицира појава поредбених конструкција (*волим лежати у оној немоћи, јоштер и у тежој, неголи стајати у пургаторији два дни* (Дивковић 457). Наведен је и пример који не представља поредбену конструкцију са везником *нег, неголи* (*Волим сада умријети и растати се с овом немоћу* (Дивковић 457)) и изнет став да би се дати глагол могао интерпретирати помоћу суперлатива и хипотетички би могао

имати три равноправне допуне која би биле међусобно замењиве: (1) слободан акузатив у функцији директног објекта; (2) инфинитив и (3) волунтативна клауза (обично са везником *да*): Највише бих волео сада умрети (да умрем; да ми се деси смрт) и растати се (да се растанем; да ми се деси растанак) с овом немоћу.

Дати обрађени материјал показао је да око 100 глагола има допунску клаузу као комплемент. Будући да је у посебном поглављу детаљно представљен приказ глагола са зависним реченичним предикацијама као допунама, кандидаткиња у *Закључним разматрањима* даје само кратак осврт. Узрочна клауза као допуна глаголу **бојати се** у значењу *страховати* бива уведена везником *да* (вјереница Марова [...] бојећи се да ју не би десперану оставио [...] отиде пут Рима (Држић 308)). Перцептивни глагол **видети** у значењу *уочити* има као допуну двофункционалну клаузу са експлицираним објектом (*martav5 remeta vidie anxela gdie uze du[u negovu* (Дубр. зб. 13), *vidi[li ti lupela kako govori* (Дубр. зб. 15)). Дати глагол када значи *закључити*, има као допуну асиндетску клаузу (у директном говору): *Видим, ти си нашјенац* (Држић 309). Код глагола **молити** у значењу *упућивати молбу (некоме)* може се пратити како се од употребе асиндетске (и имплициране) клаузе са обликом императива у директном говору, па преко коришћења прилога *говорећи* као индикатора прелазне форме од директног ка индиректном говору, долази до примера индиректног говора са конструкцијама *да + презент* и *да + потенцијал*, што се илуструје примерима: *molim5 te gos5podine ne zapus5ti me* (Дубр. зб. 183), *имамо молити Г(осподи)на Бога говорећи Крух наш свагдашњи дај нам* (Дивковић 210), *молили бисмо Бога да им Бог да живјет. вазда* (Држић 327), *молите Г(осподи)на Бога, Дивицу Марију и остале свете да би нас Г(осподи)н Бог ослободио из ове тешке и горке муке* (Дивковић 185). Зависноупитне клаузе представљене су као допуне глаголу **питати** у значењу *обраћати се некоме речима, тражећи одговор*: (1) директно тотално питање (*pitam5 vas5 rabili viieste ali ste slobodni ludi* (Дубр. зб. 44)), (2) индиректно тотално питање (*tito i vespezian5 svaki veseo lenu pitahu bez5 bojnj ima li ona oni obraz5 prisvietli* (Дубр. зб. 113)), (3) директно парцијално питање (*vespezian5 po`e[е ga pitati govorexi prijtelu kako si se podarlao* (Дубр. зб. 109)) и (4) индиректно парцијално питање (*pita ga kako bi toi moglo biti* (Дубр. зб. 1)). Начинска клауза као комплемент региструје се код глагола **владати се** (Разборство јест [...] *се владати како је Г(осподи)н Бог наредио и заповидио* (Дивковић 437)). Семантичка компонента намере показује присуство у волунтативној клаузи код глагола **радити** у значењу *настојати* (А Енос, *радећи да ово велико зло погине*, узе зазивати име Божје на свака мјеста (Змајевић 1: 33)). Глагол **повести** у значењу *узети некога са особом и учинити да дође на неко место* уз директни објекат у облику слободног акузатива, има као допуну месну клаузу (Господине, госпару, краљу, *поведи нас гди је најбоље вино* (Држић 313)). Код глагола **вратити** евидентирају се допуне у виду релативних клауза са инкорпорираним објекатским антецедентом: Сада нека *врати сваки тко е што имао* (ПИ 1589/12: 11), *da tuxe vrati[5 `igovo est5* (Дубр. зб. 209). У слободној интерпретацији реченице би могла гласити: Нека свако врати оно што је имао (узео), Да туђе вратиш ономе чије је. Комплементна објекатска клауза забележена је као допуна код глагола **меритати** у значењу *заслуживати* (А *мерита* мој профумани трбух *да му вјерно служим* (Држић 324). Напомиње се да информативно-констативни глагол **заклетити се** у значењу *обећати (нешто) уз заклетву* показује промисивни карактер и има волунтативно односно интенционално значење. Клауза, којом се допуњава, представља гранични случај (између асертивности и волунтативности): *zatoi se j iesam5 zakleo da u`inim5 j i stavim5 stvarhu ovdie* (Дубр. зб. 98).

Будући да је кандидаткиња у *Речнику* (РГД) доследно бележила негиране форме глагола, оправдано је сматрала корисним да испита како негација уз глагол утиче на избор допуне у одговарајућем падежу (у акузативу или у генитиву). Дошла је до следећих закључака: (1) уз афирмативни глагол појављује се допуна са обележјем живо + у односу: А (168 пута) / Г(10 пута); 2) уз афирмативни глагол појављује се допуна са обележјем живо – у односу: А (294 пута) / Г (27 пута); 3) уз негирани глагол појављује се допуна са обележјем живо + у односу: А (24 пута) / Г (6 пута); 4) уз негирани глагол појављује се допуна са обележјем живо – у односу: А (35 пута) / Г (36 пута); 5) уз афирмативни глагол без обзира на обележје живо + или живо – у односу: А (65 пута) / Г (7 пута); 6) уз негирани глагол без обзира на обележје живо + или живо – у односу: А (2) / Г(2). Испоставља се да допуна са обележјем живо – у словенском генитиву (који се у служби директног објекта уз негиране глаголе појављује као позициона варијанта слободног акузатива у служби објекта уз афирмативне глаголе) има једну потврду више у односу на допуну у акузативу. У осталим случајевима примат има допуна у акузативу. Глаголом **благовати** илуструју се све четири могућности: *kruh5 carn5 blaguie[5* (Дубр. зб. 178), *благова једне воћке* (Дивковић 119), Он [...] *месо не благова* (Змајевић 1: 205), *уља не благова [...] масла, сира, млијека, рибе, јаја, меда [...] не благова* (Змајевић 1: 488). Наводи се и пример са употребом облика номинатива уз негирани глагол у личном облику: *да не би смутња била међу њих пастирим одлучи му мјесто око Јордане* (Змајевић 1: 42) и напомиње да би се дата конструкција могла заменити имперсоналном реченицом са предикатом у 3. л. јд. ср. р. и обликом генитива: *да не би било смутње међу њих пастирим*.

Анализа поступка декомпоновања предиката почива на глаголима и уопште примерима наведеним у *Речнику* (РГД). Показује се да су глаголи који учествују у декомпоновању предиката: *аванцати, бити, бљустити, вадити, вазети, вид(ј)ети, водити, вратити, врћи, давати, дати, забити, задавати, задати, избијати, извести, издавати, имати, метати, носити, подложити, т(ј)ерати, х(о)т(ј)ети и чинити*. Као копулативни, наведен је само глагол *бити* у пет реализација, што је 6, 58% од укупног броја потврда. Забележена је 71 конструкција са семикопулативним глаголима, што представља 93, 42% од укупног броја реализација. Највећи потенцијал показује глагол *давати* са 18 конструкција или 23, 68%, а онда следе глагол *имати* са 10 реализација или 13, 16%, *чинити* и *носити* са по 7 потврда или 9, 21%. Остали глаголи имају 5 или мање потврда. У декомпонованим спојевима најфреквентија је употреба акузатива 69, 34%, а јављају се и конструкције са слободним генитивом уз афирмативне или негиране форме глагола, генитив са предлогом *из*, акузатив са предлозима *на*, *под* и *у*, те локатив са предлогом *у*. Глагол *бити* налази се у конструкцијама са номинативом. Наглашено је да декомпоновани предикати нису увек синоними са глаголом који стоји у значењу. Некада се уочава метафоризација семантичког садржаја и тада је очекивана и уобичајена употреба оног глагола који то својим семантичким пољем може покрити. Бележе се и примери везе са другим глаголима. Такав тип конструкција карактеристичан је за немачки и италијански језик и може се сматрати и синтаксичким калком: добро и зло *х(о)т(ј)ети* према тал. *voler bene* и нем. *wohlowollen*; *х(о)т(ј)ети* рећи, ријети према тал. *voler dire* у значењу *значити*; *да(ва)ти* разум(ј)ети према тал. *dare ad intendere* у значењу *преварити, обманути, варати, обмањивати*.

Кандидаткиња у закључним разматрањима наводи следеће семантичке класе глагола: (1) глаголи са значењем аблативности (*бежати од кога / од чега*); (2) глаголи са значењем емоционалних стања (*бојати се кога / чега*); (3) глаголи са значењем интелектуалних радњи (*мислити кога / шта; од кога / од чега*); (4) глаголи са значењем комуникативних радњи (*говорити шта; шта коме*); (5) глаголи са значењем интелектуално-комуникативних радњи (*чути кога / шта*); (6) глаголи са значењем физичког или психичког контакта

(напасти на кога); (7) глаголи са принудно-манипулативним значењем (навести кога / на шта); (8) глаголи са перцептивним значењем (гледати кога / шта); (9) глаголи са значењем узрока (жалостити се о чему).

Кандидаткиња на крају наводи да *Речник* представља и предлогак за њен даљи рад и увод у нова лингвистичка истраживања, будући да пружа довољно материјала за историјску синтаксичку анализу.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА НАПОМЕНА:

Истраживање *Синтаксе глаголских допуна у српском језику XVI и XVII века* засновано је на релевантним научним параметрима и добро одабраном теоријско-методолошком приступу преузетом из добро одабране синтаксичке и лексичко-лексикографске литературе. Опис глаголских допуна изведен је на основу врло детаљне синтаксичко-семантичке анализе. Будући да синтакса глаголских допуна у српском језику XVI и XVII века није била задатак системских синтаксичких студија овим истраживањем попуњена је празнина у оквиру историјкосинтаксичких проучавања. С обзиром на морфосинтаксичку и лексичку сложеност овог феномена, овај рад представља значајан допринос лингвистичком истраживању рекцијског капацитета и степена развијености транзитивности глагола у XVI и XVII веку.

Комисија констатује да су резултати истраживања приказани и протумачени јасно и прегледно.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ: НАПОМЕНА:

(1) Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме?

Докторска дисертација *Синтакса глаголских допуна у српском језику XVI и XVII века* урађена је у складу с образложењем наведеним у пријави теме.

(2) Да ли дисертација садржи све битне елементе?

Дисертација садржи све битне елементе: 1) кључну документацијску информацију на српском и енглеском језику, 2) садржај, 3) сажетак на српском, енглеском, руском и немачком језику, 4) текст дисертације подељен у пет целина и 5) литературу.

(3) По чему је дисертација оригиналан допринос науци?

Докторска дисертација мр Мирјане Гочанин представља оригинални допринос србистици будући да се овим истраживањем на систематичан и темељан начин попуњава празнина у историјски усмереним истраживањима синтаксе српског језика. Приступ теми, поступак анализе и изведени закључци могу послужити као узор у даљим историјкосинтаксичким истраживањима српског језика и значајно допринети српској лексикографској пракси.

(4) Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања

Евентуални недостаци су техничке природе и не утичу на квалитет рада и резултате истраживања.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија са задовољством предлаже да се докторска дисертација *Синтакса глаголских допуна у српском језику XVI и XVII века* прихвати, а кандидаткињи мр Мирјани Гочанин одобри одбрана у предвиђеном законском року.

У Београду
27. IX 2018.

др Рада Стијовић, научни саветник
Института за српски језик САНУ (председник комисије)

др Александар Милановић, ванредни професор
Филолошког факултета Универзитета у Београду (члан)

др Исидора Бјелаковић, ванредни професор
Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду (члан)

др Милан Ајџановић, ванредни професор
Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду (члан)

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење, односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.